

25. Устав Императорского Университета Св. Владимира. (Утвержден 9 июня 1842 года). – Центральный державный историчный архів України. – Ф. 707. – Оп. 4. – Спр. 307. – Арк. 534-550.

А н н о т а ц и я

В статье исследована правовая регуляция высшего педагогического образования в первой половине XIX ст., которая предоставлялась Киевским университетом Св. Владимира и Невжинской гимназией высших наук князя Безбородько. Автором обнаружено, что в первой половине XIX ст. проявляются тенденции отдельной подготовки учителя начальной и средней школы.

A n n o t a t i o n

In the article it is investigational legal adjusting of higher pedagogical education in the first half of a XIX item which was given by the Kievan university of St. Vladimir and nizhinskaya (ніжинська) high school of higher sciences of the prince Bezborodko (Безбородько). It is discovered by an author, that the tendencies of separate preparation of teacher of secondary school primary and show up in the first half of a XIX item.

*Потапенко Н. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВООСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

У статті першій Конституції України відображена та законодавчо закріплена головна мета українського народу – це правова держава, а її розбудова, захист, прогресивний розвиток як суверенної, демократичної, незалежної є головне надбання нашого суспільства [4].

Правова держава – ідеальний тип держави, вся діяльність якої підпорядкована праву. Головне призначення правової держави – максимально повно забезпечити юридичними засобами охорону та захист прав людини і громадянина. У такій державі досягається юридична рівність між нею та громадянином, а засобом такої рівності є право. Керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, для України є характерним процес формування правової держави [6]. До головних ознак правової держави, поряд із верховенством конституції, розподілом влади та інше, належать висока правова культура та правосвідомість населення і посадових осіб. А одним із головних елементів формування правової культури та правосвідомості населення є правова освіта [1].

Саме тому правова освіта, правова культура, правосвідомість та оволодіння ними громадянами, виступають гарантом національної безпеки держави Україна. Їхнє стратегічне значення полягає в тому, що без високого рівня правової освіти, правової культури та правосвідомості населення, посадових осіб, законодавців та правоохоронних органів не може бути демократичної, правової держави, а відтак і незалежної та суверенної України. Вона може бути позбавленою головної підтримки власного народу, її може не сприйняти світове співтовариство, побудоване на правових засадах.

Актуальним завданням є забезпечення доступності здобуття якісної правової освіти протягом життя для всіх громадян України та подальше утвердження її національного характеру. Мають постійно оновлюватися зміст правової освіти та організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, державотворчих процесів, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Критичним залишається стан фінансування освіти і науки, недостатнім є рівень оплати праці працівників освіти і науки.

Людина формується як особистість у процесі соціальної практики. Правова освіта – перший крок до утвердження громадянина як особистості в галузі реалізації права. Вона повинна забезпечити знання і розуміння мови і технічної майстерності, необхідних для практикуючого громадянина України, включаючи розуміння правових і етичних обов'язків, прав і основних свобод людини і громадянина, визнаних законодавством країни і міжнародним правом. Правова освіта розглядається в контексті взаємозалежних елементів, таких як правова культура, правосвідомість та правове виховання. Від ступеня засвоєння знань про державу і право та розуміння права залежить рівень правосвідомості та правової активності громадян. Кожен суб'єкт правоосвітнього процесу покликаний: осмислити, що право являє собою величезну цінність у сфері суспільних відносин; знати право, розуміти його зміст, уміти витлумачити ті чи інші положення закону, з'ясувати його мету, визначити сферу дії; уміти застосовувати в практичній діяльності набуті правові знання, використовувати закон для захисту своїх прав, свобод і законних інтересів; уміти поводитися в складних правових ситуаціях і т.д. [5]. Звісна річ, що обсяг знання права залежить від того, чи є громадянин професійним юристом, працівником правотворчої або правозастосовчої сфери, або він займається іншою діяльністю. Професіонал-юрист повинен досконало знати правові розпорядження. Громадянин не юрист використовує мінімум правових знань, потрібний для його роботи, поведінки в побуті, сім'ї. Це насамперед знання принципів права, основних норм конституційного права (конституційний лад, права і свободи, виборча система та ін.), трудового, сімейного, цивільного, підприємницького права, розуміння єдності прав і обов'язків, відповідальне ставлення до здійснення того чи іншого. Громадянин у загальному вигляді повинен знати норми, що передбачають і регулюють юридичну відповідальність і загальний порядок притягнення до неї, вік, з якого настає юридична, передусім кримінально-правова відповідальність та інше. Тому кожен громадянин має бути зацікавлений у підвищенні правоосвітнього рівня. Але наявність навіть чималих юридичних знань у громадян, посадових осіб ще не свідчить про їхній високий правоосвітній рівень, тому що необхідно не тільки знати право, а й проявляти правову активність.

Характеризуючи зміст Указу Президента України “Про Національну програму правової освіти населення” від 18 жовтня 2001 року № 992/2001 та Закон України “Про освіту”, слід звернути увагу на принципи правоосвітнього процесу, такі як:

- демократизація та гуманізація правоосвітнього процесу, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- відповідність змісту, рівня та обсягу правоосвітніх знань особливостям розвитку дитини-громадянина;
- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів правоосвітніх послуг, що надаються системою закладів, державою;

- рівність усіх громадян України у набутті необхідного мінімуму правових знань;
- активна участь суб'єктів, що забезпечують організацію та розповсюдження правової освіти;
- відкритість до інформації про державу і право;
- обов'язковий характер правової освіти в усіх дошкільних виховних, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних, вищих навчальних закладах, навчальних закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;
- органічне поєднання правової освіти із культурним, політичним, економічним, моральним, естетичним та іншими формами виховання;
- безпосередня участь юристів у розповсюдженні правових знань;
- систематичність поширення та одержання знань про нормативно-правові та інші законодавчі акти України, про діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади, а також про стан правопорядку, боротьбу із правопорушенням, особливо серед неповнолітніх, їх профілактику тощо;
- рівність умов для кожного громадянина у повній реалізації його здібностей, нахилів, набутих знань з права;
- диференційований підхід до навчально-виховного правоосвітнього процесу;
- забезпечення правоосвітніх потреб національних меншин;
- доступність до інформації про процеси у правовій сфері;
- безперервність правового інформування населення через засоби масової інформації та культурно-освітні установи;
- рівність форм власності у забезпеченні правоосвітнього процесу;
- поєднання державних і громадських, госпрозрахункових і безкоштовних засад правової освіти;
- запровадження соціально-педагогічного патронату сім'ї;
- інтеграція з наукою та виробництвом;
- взаємозв'язок з освітою інших країн;
- гнучкість і прогностичність правоосвітньої системи;
- цілеспрямований характер правової освітньо-виховної діяльності [8].

Поряд із загальноосвітніми принципами правоосвітнього процесу слід виділити ряд додаткових принципів, які виходять з вимог чинного законодавства України та розкривають методологію правового навчання. Це принципи гуманізму, демократизму, незалежності правової освіти від політичних партій, принцип науковості, комплексного підходу, вимогливості, звітності, спадкоємності, періодичності контролю та інші [2].

Суб'єктами, що забезпечують організацію, розповсюдження та дослідження проблем правової освіти, є: міністерства (Міністерство освіти і науки України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Міністерство культури України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство у справах преси та інформації України, Українське національне інформаційне агентство, Державний комітет телебачення і радіомовлення) та інші центральні органи державної виконавчої влади, Всеукраїнська міжвідомча координаційно-методична рада з правової освіти населення, Уряд Автономної Республіки Крим, Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, Українська юридична академія, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, органи самоврядування, навчальні

заклади, підприємства, установи та організації, державні заклади культури (центри культури та дозвілля, будинки культури, кінотеатри, бібліотеки та інші), товариство “Знання”, безпосередня участь юристів [7].

Об'єктами набуття і використання правових знань є широкі верстви населення: діти дошкільних виховних, середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладів (де обсяг і зміст дисципліни “Правознавство” визначається потребою суспільства у підготовці право свідомого громадянина); учні професійних навчально-виховних, вищих навчальних закладів, навчальних закладів підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів (обсяг і зміст дисципліни “Правознавство” ще й обумовлений високими вимогами до кваліфікації працівників); працівники підприємств, установ і організацій різних форм власності.

Нині процес становлення та розвитку особи, прийняття нею правових норм, засвоєння різної інформації вже неможливо визначити одним словом. Для цього, зазвичай, вживають хоча б три: “правова освіта”, “правове навчання”, “правове виховання”. Правова освіта за своїм основним значенням охоплює залучення особи до культури щодо засвоєння її змістовної сторони, поведінки у суспільстві та систему загальноприйнятих правових норм. Розкриваючи ознаки правової освіти, необхідно підкреслити, що вона має загальний характер, надається будь-якій фізичній особі та є рівною для всіх у здобутті незалежно від статі, раси, національності, мови, походження, майнового та посадового становища, місця проживання, переконань, належності до громадських об'єднань, а також інших обставин. Забороняються будь-які форми обмеження права населення на здобуття правової освіти за вказаними вище ознаками. Це право є невід'ємним, його не можна передати іншій особі чи успадкувати, від нього не можна відмовитись. Суб'єкт даного права не може відчужувати його у силу того, що воно є невід'ємним від особи носія, тому що полягає у володінні особою фізичною, моральною та духовною цілісністю. Правова освіта за своєю природою носить безстроковий характер, існує постійно, належить кожному від народження і виступає як така, що діє безпосередньо, незалежно від інших юридичних умов та не припиняється після реалізації. Відомо, що одним із ключових елементів системи національної безпеки будь-якої країни є правова освіта у всіх її вимірах та рівнях. Без глибоко освічених на висококваліфікованих спеціалістів неможливо не тільки побудувати систему національної безпеки, а й розробити її концепцію та втілити у повсякденне життя суспільства [3].

Держава встановлює, формує право, враховуючи при цьому потреби суспільства і, безперечно, свої державні. Іншими словами, право – інструмент, за допомогою якого держава, власне, і проводить свою політику. З іншого боку, право, позаяк воно регулює суспільні відносини (наприклад, між державою і суспільством), є захисником суспільних відносин від усілякого роду посягань, зокрема з боку держави. Йдеться про юридичні гарантії, засоби і механізми захисту будь-кого від протиправних і незаконних дій державних органів та посадових осіб. Саме цю думку конче важливо донести до кожного громадянина, особливо через конкретні приклади із життя самих людей. Завданням кожної держави є сприяння розробці та прийняттю таких правових норм, які б найбільше відповідали інтересам суспільства та особи, оскільки в іншому випадку правова база штучно гальмуватиме розвиток держави та суспільства загалом. У правових, демократичних державах саме права людини як найвища цінність, загальне

мірило права або навпаки безправ'я, повинно спрямовувати законодавчу і навіть соціальну діяльність держави. Але щоб відстоювати свої права як мінімум необхідно про них знати. Отут якраз стає у пригоді правова освіта, правова культура, якої так бракує нашим громадянам. І тут виникає парадокс. В Україні понад 189 навчальних закладів, що здійснюють підготовку юристів, які, у свою чергу, повинні свої знання і вміння доносити до населення. Незважаючи на це, на жаль, правосвідомість громадян наразі на вкрай низькому рівні.

Правова освіта в Україні є відкритим соціальним інститутом. Суб'єкти системи правової освіти співпрацюють з міжнародними інституціями та організаціями, які для здійснення своєї діяльності покликані залучати спеціалістів та молодь з метою набуття ними соціальної компетентності й досвіду у питаннях взаєморозуміння, толерантності, побудови спільного європейського дому, культурного різноманіття і водночас для збереження та примноження власних правоосвітніх та правокультурних надбань. Беручи участь у проектах і програмах Ради Європи, ЮНЕСКО, Європейського Союзу, ЮНІСЕФ та інших міжнародних організацій, суб'єкти національної системи правової освіти не тільки отримують доступ до інформації про шляхи, засоби та методи розвитку гуманітарної сфери, але й можуть демонструвати і пропонувати на міжнародному ринку правоосвітні технології та власні напрацювання.

Інтеграція вітчизняної правової освіти у міжнародний правоосвітній простір базується на таких засадах: пріоритет національних інтересів, збереження та розвиток інтелектуального потенціалу нації, миротворча спрямованість міжнародного співробітництва, системний і взаємовигідний характер співробітництва, толерантність в оцінюванні здобутків правоосвітніх систем зарубіжних країн та адаптації цих здобутків до потреб національної системи правової освіти. Держава сприяє залученню додаткових ресурсів для створення нових потужних каналів інформаційного обміну з усіма країнами світу, розширенню інформаційної бази національної системи, забезпеченню можливості використання світових банків інформації.

Отже, функціонування правової держави та громадянського суспільства неможливе без знання основних законів та принципів їхнього розвитку, оскільки жодна людина, суспільство та держава не досягнуть позитивних результатів без усвідомлення сутності процесів, що відбуваються навколо. Тому, головною метою правової освіти є усвідомлення громадянами України як своїх прав, так і обов'язків, створення умов для формування особистості майбутнього громадянина України, існування права брати активну участь в процесах її державотворення.

Використані джерела:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2007. – 992 с.
2. Закон України “Про освіту” від 23 березня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 21. – С. 84.
3. *Ілюк М.* Правова освіта: професіонали і волонтери // Юридичний Вісник України. – 2005. – 1-14 січня. – № 1. – С. 6.
4. Конституція України / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 59 с.
5. *Кормич Л.* Правова освіта і правова культура: проблеми сучасного українського суспільства. // Юридична освіта і правова держава. Зб. наук. праць / За ред. С. Ківалова. – Одеса, 1997. – С. 47-54.
6. Постанова Верховної Ради Української РСР “Про проголошення незалежності України” від 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – № 38. – С. 502.

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 р. № 366 “Про Програму правової освіти населення України” // ІПС “Законодавство”, версія 2.6.3.
8. Указ Президента України “Про Національну програму правової освіти населення” від 18 жовтня 2001 року № 992/2001.

*Слободянюк А. Є.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАВДАНЬ З ПРАВОВОЇ ОСВІТИ У ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ТА СТУДЕНТСЬКИХ ОБ’ЄДНАНЬ

У статті стисло подано основні здобутки комплексного дослідження, метою якого є з’ясування основних концепцій ефективності правової освіти молоді в сучасній юридичній, психологічній і педагогічній літературі, діагностика рівнів правової активності та вмінь розв’язання студентами педагогічних вузів правових завдань, а також визначення шляхів реалізації підходу до формування правових знань і активності їх використання в умовах діяльності молодіжних організацій в моменти політичної активності суспільства.

В якості передумов становлення нового напрямку освіти в області правової освіти молоді – членів студентських та молодіжних об’єднань науковці вбачають дві ведучі світові тенденції.

Це, передусім, – соціально-економічна тенденція – інноваційного розвитку суспільства; тобто, потреба переходу від понять економіки до економіки знань в просторі захисту соціально-економічних прав громадян.

Іншою, не менш важливою тенденцією визнається зростання цінності людини як особистості та потреби її у спеціальних знаннях про себе й громадянське суспільство, що сприяють її самоосвіті, самовдосконаленню (особливо стосовно власної політичної активності), а також адаптації до умов життя, які стрімко змінюються в бік ускладнення

Сьогодні у багатьох вузах України впроваджується інноваційне навчання : створюються концепції національного виховання й освіти протягом життя людини та відповідні типові навчальні програми з посібниками; викладаються дисципліни з різних прикладних теорій на рівні країн Європи.

В той же час, незважаючи на спроби переорієнтації пріоритетів сучасної освіти, вона в основному досі залишається такою, що дає знання, які дозволяють у більшому чи меншому ступені розуміти відповідні ситуації та творчі задачі, але не надає вмінь і тренінгу застосування цих знань для розв’язання таких задач. Сучасне суспільство ставить питання необхідності правової освіти молоді незважаючи на спеціалізацію навчальних закладів в зв’язку із зростанням політичної активності суспільства з метою попередження правопорушень з боку молоді, обмеження негативних проявів поведінки членів студентських та молодіжних об’єднань.

У зв’язку з цим невідкладною стає проблема цілеспрямованого формування типу людини, здатної оволодівати змінюваністю і невпинною ускладнюваністю світу, –